

УДК 657.22

О. О. Столяренко

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СЦЕНАРНОГО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЦЕМЕНТНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вивчено основні засади сценарного управління економічною безпекою підприємств. Проаналізовано підприємства цементної галузі та здійснено кластерний розбір. Розглянуто стан економічної безпеки підприємств цементної галузі. На основі проведеного дослідження рівня безпеки підприємства та стану зовнішніх загроз проведено SWOT-аналіз. Запропоновано основні стратегічні пріоритети для забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: *стратегія, цемент, економічна безпека, стратегічне управління економічною безпекою, стратегічні пріоритети.*

Постановка проблеми. Високий рівень конкуренції, корупція, безробіття, політична та фінансова нестабільність зумовлюють виникнення загроз економічній безпеці держави. Ці загрози, своєю чергою, є зовнішніми чинниками на макрорівень економічної безпеки підприємств. Відтак для підвищення економічної безпеки загалом необхідно ліквідувати та запобігати загрозам на кожному рівні ієрархії. Цементна промисловість є доволі актуальною, особливо в умовах військових дій та, у перспективі, у поствоєнному часовому проміжку, зважаючи на необхідність відбудови значної частини населених пунктів України.

Стан дослідження. Проблему економічної безпеки підприємства як основу економічної безпеки держави досліджували вітчизняні та закордонні вчені, а саме: І. Бланк О. Барановський, С. Грунін, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Ю. Каракай, Ю. Кракос, Р. Разгон, В. Нагорний, В. Левченко, О. Новікова, О. Судакова, В. Сімонова, А. Турило, Н. Яценко. Але чимало її аспектів потребують з'ясування.

Проблеми стратегічного планування діяльності підприємств у своїх працях вивчали зарубіжні вчені, а саме: І. Ансофф, О. Барановський, Х. Барроу, Б. Берман, М. Володкіна, Х. Віссема, Р. Гріфін, Г. Гольдштейн, Ю. Голляк, С. Євтухова, Г. Єльнікова, В. Жигалов, Л. Зайцев, Г. Кіндрацька, В. Колпаков, Н. Круглова, Г. Мінцберг, Б. Мінзюк, А. Наливайко, М. Портер, С. Покропівного, І. Смолін, А. Стрікланд, А. Томпсон, С. Усик, Т. Циба, З. Шершеньова, В. Яцура та інші.

Недостатньо науково дослідженими та обґрунтованими є цільові орієнтири забезпечення економічної безпеки підприємств. Важко прогнозована динаміка ринку, зменшення внутрішніх ресурсів і зростання агресивності зовнішнього середовища, особливо у фінансовій сфері, спричиняє загрози економічній безпеці підприємства. У цих умовах великого значення набуває стратегічне управління забезпечення економічної безпеки підприємства.

Метою статті є аналітична оцінка взаємозв'язку інтегрального показника економічної безпеки цементної промисловості та загроз зовнішнього середовища зі стратегічними цільовими орієнтирами розвитку цих підприємств.

Виклад основних положень. За даними Державної служби статистики України виробництво цементу в Україні в квітні 2016 року щодо квітня 2015-го збільшилося на 37,6%, до 820 тис. т (без урахування АР Крим та м. Севастополя, частини Донецької і Луганської областей). Порівняно з березнем обсяги виробництва зросли на 12,2% [1].

Асоціація виробників цементу України створена із Української асоціації підприємств і організацій цементної промисловості «Укрцемент». Своєю чергою, в січні 2004 року, Українська асоціація підприємств і організацій цементної промисловості «Укрцемент» реорганізована із Українського концерну підприємств і організацій цементної й азбестоцементної промисловості «Укрцемент» та стала його правонаступником.

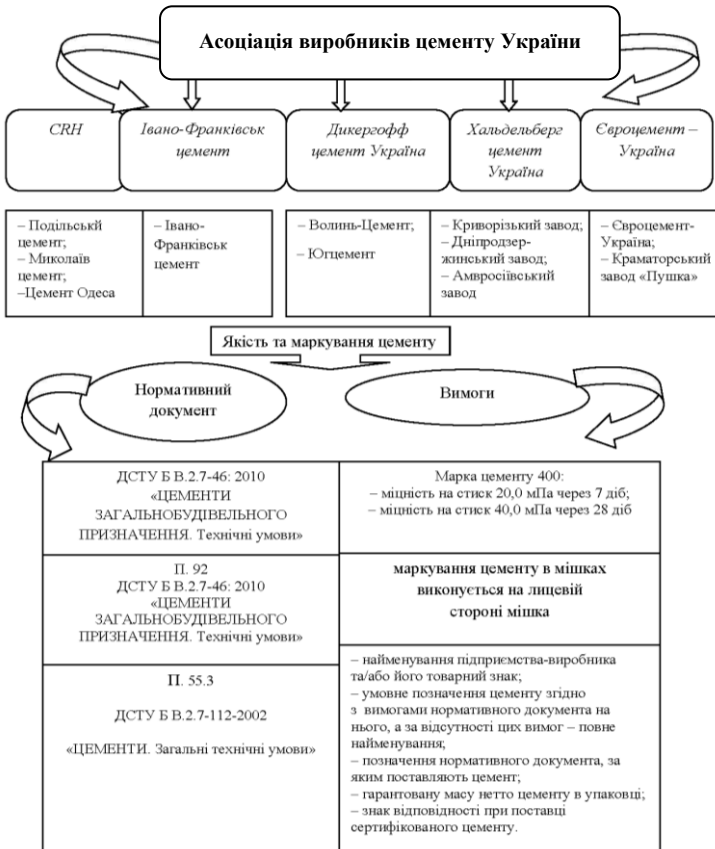

Рис. Підприємства асоціації виробників цементу України та вимоги до маркування цементу згідно з основними діючими в Україні нормативами

* Сформовано автором на основі [2].

З 2013 року створено спільний проект «Обличчям до споживачів: ризики на ринку фасованого цементу» між Асоціацією «Укрцемент» та Всеукраїнською громадською організацією «Союз споживачів України». За даними дослідження зразків цементу у будівельних гіпермаркетах м. Києва на відповідність якості та маркування чинним в Україні нормативам виявлено більш як 50% тарованого цементу – фальсифікат. Основними порушеннями були: стандартна міцність не відповідає нормі, відсутнє маркування, нестача ваги цементу, відсутня назва виробника, не відповідність ДСТУ. Для запобігання фальсифікату продукції виробникам необхідно здійснити патентування логотипу, зробити маркування упаковки цементу, використовувати штрих-коди. Для споживачів та виробників необхідним є співпраця з органами стандартизації та сертифікації для виявлення і перевірки виробників фальсифікації [2].

За допомогою кластерного аналізу здійснено групування основних конкурентів цементної галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Групування заводів України за основними показниками у 2014 році (кластерний аналіз)*

2014 рік		
Завод	Номер кластера	Евклідова відстань
ПАТ «Свроцемент-Україна»	1	0,41
ПАТ «Київцемент»		0,39
ПАТ «Волинь-Цемент»		1,29
ПАТ «Югцемент»	2	1,18
ПАТ «Хайдерберг Цемент Україна»	3	0,52
ПАТ «Миколаївцемент»		0,51
ПАТ «Подільський цемент»		0,59
ПАТ «Івано-Франківськ цемент»		0,39

* Сформовано автором на основі [3].

Найчистіший дохід від реалізації продукції серед аналізованих конкурентів має ПАТ «Подільський цемент», – 1255377 грн, а найменший ПАТ «Київцемент» – 9314 грн.

Відтак майже всі підприємства цементної галузі відносяться до 3 кластеру, окрім ПАТ «Волинь-Цемент». Підприємства 3 кластеру характеризуються переважно високим рівнем чистої виручки від реалізації продукції та високою конкурентоспроможністю.

Основними загрозами макрооточення для економічної безпеки підприємств цементної галузі є:

- збільшення кількості фальсифікату продукції;
- ріст рівня інфляції є ризиком зменшення попиту на цементну продукцію;
- скорочення обсягів добувної промисловості, що може стати ризиком.

Розглянемо цементну промисловість Західної України. До цієї групи належать: ПАТ «Миколаївцемент», ПАТ «Подільський цемент», ПАТ «Волинь-Цемент», ПАТ «Івано-Франківськцемент». Проаналізувавши зовнішнє середовище економічної безпеки підприємств цементної галузі, помітно, що існує низка вагомих загроз, які можуть впливати на нормальне функціонування підприємства.

Методології рівня економічної безпеки підприємств призначено багато праць науковців. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства полягає в кількісному та якісному аналізі функціональних складових економічної безпеки в поточному періоді та моніторингу рівня економічного потенціалу підприємства, який засвідчує відповідність стану економічної безпеки обраній стратегії.

За результатами інтегрального показника рівня економічної безпеки помітно, що у 2011 році на ПАТ «Миколаївцемент» задовільний рівень економічної безпеки, у 2012 році – незадовільний рівень, а протягом 2014 рівень економічної безпеки досяг нормального стану.

Таблиця 2

Результати оцінки показників економічної безпеки 2011–2014 роки

Заводи	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
ПАТ «Миколаївцемент»	0,7	0,5	0,6	0,8
ПАТ «Волинь-цемент»	0,9	0,9	0,8	1
ПАТ «Івано-Франківськцемент»	0,8	0,9	0,8	0,9
ПАТ «Подільський цемент»	0,8	0,8	0,9	0,8

* Розраховано автором за авторською методикою на основі [3].

На інших аналізованих підприємствах показник економічної безпеки протягом 2011–2014 років був нормальний, оскільки його значення було понад 0,8.

Вплив зовнішнього середовища перетворився на один з основних чинників, що обумовлює економічну стратегію і тактику промислового підприємства. Саме такі чинники зумовили актуальність дослідження та необхідність появи і розвитку стратегічного управління економічною безпекою.

Здійснивши стратегічний аналіз підприємств цементної галузі Західної України, необхідно виявити сильні та слабкі сторони, можливості і загрози, саме для цього застосовується SWOT-аналіз (табл. 3).

Таблиця 3

SWOT-аналіз стану економічної безпеки підприємств цементної галузі у Західній Україні

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	<p><i>Кадрова безпека:</i> – коефіцієнт укомплектованості кадрами; – охоронна безпека</p> <p><i>Технологічна безпека:</i> – рівень прогресивної техніки та технології</p> <p><i>Психологічна безпека:</i> – рівень оплати праці</p>	<p><i>Фінансова безпека:</i> – коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами; – коефіцієнт автономії</p> <p><i>Маркетингова безпека:</i> – конкурентноспроможність; – екологічна безпека</p> <p><i>Кадрова:</i> – рівень кваліфікації та потенціалу підприємства</p>
Зовнішнє середовище	<p>Можливості</p> <p><i>Темп технологічних змін</i></p> <p><i>Інвестиції у промисловість та будівництво</i></p>	<p>Загрози</p> <p><i>Зменшення чисельності населення</i></p> <p><i>Зріст зовнішньої міграції</i></p> <p><i>Рівень інфляції</i></p> <p><i>Стан перспективи використання сировини:</i> – висока собівартість матеріалів; – проблеми закупівлі електроносіїв (проблеми закупівлі вугілля як основного енергоносія підприємства); – висока вартість газу</p>

* Сформовано автором.

Проведений SWOT-аналіз свідчить, що підприємства цементної галузі, незважаючи на існуючі труднощі, займає доволі сильну позицію і має шанси для подальшого розвитку. Вагомий вплив на економічну безпеку підприємств становить зовнішнє середовище. Основними загрозами для підприємств цементної галузі Західної України

є галузеві конкуренти, пунктуальність і обов'язковість виконання умов постачання.

Підприємствам необхідно збільшити частку ринку, тому що цей показник негативно відображається на отриманні прибутку. Для збільшення кількості покупців організації доцільно ввести систему знижок для постійних оптових клієнтів. Варто також стимулювати працівників до ефективної роботи, що позитивно впливає на продукцію, яку виготовляє підприємство.

Основним завданням процесу реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства є створення на підприємстві необхідних послань для фінансової підтримки його стійкого росту й успішного досягнення стратегічних цілей його фінансового та економічного розвитку.

Основні параметри оцінки стратегії економічної безпеки [4, с. 247]:

- відповідність стратегії економічної безпеки з її загальною стратегією;
- відповідність стратегії економічної безпеки підприємства з можливими змінами чинників зовнішнього середовища;
- відповідність стратегії економічної безпеки підприємства з його внутрішнім потенціалом;
- внутрішня збалансованість параметрів стратегії економічної безпеки;
- реалізованість стратегії фінансово-економічної безпеки;
- допустимість рівня ризиків, пов'язаних з реалізацією стратегії економічної безпеки;
- економічна ефективність реалізації стратегії економічної безпеки;
- позаекономічна ефективність реалізації стратегії економічної безпеки.

До цього переліку основних параметрів оцінки ми запропонували: відповідність стратегії фінансово-економічної безпеки меті та цілям підприємства, надійність персоналу під час реалізації стратегії економічної безпеки.

На нашу думку, стратегічні пріоритети економічної безпеки підприємств – це найвагоміші засоби досягнення безпечного функціонування підприємства при загрозах зовнішнього та внутрішнього середовища протягом довготривалого терміну.

На підприємствах цементної галузі вибираємо такі стратегічні пріоритети:

- стратегія забезпечення фінансового розвитку;

- інвестиційна стратегія підприємства;
- інноваційна стратегія підприємства;
- стратегія забезпечення безпечного розвитку персоналу.

Висновки. Узагальнюючі результати здійсненого дослідження дають змогу зробити висновок, що стратегічне управління економічною безпекою – це процес управління стратегією та здійснення стратегічного планування для забезпечення реалізації мети, завдань та досягнення цілей підприємства, зокрема забезпечення фінансової та економічної безпеки, а також планування розподілу ресурсів в умовах постійної нестабільності зовнішнього середовища та адаптації до нього для захисту цього підприємства від впливу загроз, ризиків і досягнення нормального та безпечного його функціонування.

Ефективність процесу стратегічного управління вимагає розробки певної множини показників та алгоритмів їх розрахунку, за значенням яких можна робити висновки про результати реалізації цього процесу.

Здійснивши стратегічний аналіз та використавши ситуаційні підходи, ця стратегія повинна бути адаптована до зовнішнього середовища і швидко змінити стратегічний напрям у разі такої потреби для досягнення економічної безпеки підприємства. Тобто є необхідність здійснення коригуючих заходів у разі виникнення такої потреби.

1. Офіційний сайт Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Офіційний сайт Асоціації виробників цементу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrcement.com.ua/>

3. Офіційний сайт Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/>

4. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. – 776 с.

Столяренко Е. А. Концептуальные основы сценарного управления безопасностью функционирования предприятий цементной промышленности

Изучены основные принципы сценарного управления экономической безопасностью предприятий. Представлен анализ предприятий цементной отрасли и осуществлено кластерный разбор.

Рассмотрено состояние экономической безопасности предприятий цементной отрасли. На основании проведенного исследования уровня безопасности предприятия и состояния внешних угроз осуществлен SWOT-анализ.

Предложены важные стратегические приоритеты для обеспечения экономической безопасности.

Ключевые слова: стратегия, цемент, экономическая безопасность, стратегическое управление экономической безопасностью, стратегические приоритеты.

Stoliarenko O. O. Conceptual Grounds for Scripted Control of Security of Cement Industry Enterprises Functioning

The benchmarks for provision of economic security still remain insufficiently investigated and grounded scientifically. Barely predicted market dynamics, reduction in domestic resources and increase of the environment aggressiveness constitute a threat to the enterprise economic security. Under such conditions the strategic management of the enterprise economic security provision takes on more importance.

The high level of competition, corruption, unemployment, political and financial instability contribute to evolution of threats to the state economic security. Such threats, in their turn, become the exogenous factors influencing the macro-level of the enterprises economic security. Thus it is necessary to liquidate and prevent the threats on each level of the hierarchy in order to increase the economic security as such. The cement industry is rather trending, especially under the conditions of warfare, and, in the long view, in the post-conflict times, taking into consideration the necessity of restoration of a significant number of population clusters in Ukraine.

The carried out SWOT-analysis shows that, irrespective of the current difficulties, the cement industry enterprises have the upper hand and good chances for further development. The environment has considerable influence on the enterprises economic security. The main threats for the enterprises of the cement industry in Western Ukraine are brunch competitors, punctuality and obligingness in fulfillment of the delivery terms.

The strategic priorities of the enterprise economic security are the most influential means of achieving the enterprise safe functioning under the conditions of long-term threats of the external and internal environment.

We choose the following strategic priorities for the cement industry enterprises: the strategy of provision for financial development; the enterprise investment strategy; the strategy of provision for the secure personnel development.

Summing up the results of the conducted investigation it is possible to conclude that the strategic control of the economic security is the process of the strategy management and it means carrying out strategic planning for provision of the enterprise goals achieving, in particular its financial and economic security, as well as planning of the resources distribution under the conditions of constant instability of the external environment and adapting to it in order to protect the enterprise from the threats and risks effects as well as gaining its normal and safe functioning.

Key words: strategy, cement, economic security, strategic management of economic security, strategic priorities.

Стаття надійшла 25 квітня 2017 р.